

- i. 4306-142/35-36 - 1936. I. 30. - meqyes - azls. kikint.
4405-241/ " " - " IV. 2. - kőrt. - egyházi
4522-358/ " " - " VI. 20 - kőcs. - egyházi

Schlesinger, Gustav. 1912 VIII. 9. új. h. ar.

Analízis adatai: 1084/1935-36. jly.

Rep: 1936. június 24.

DR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYSÉGE
ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA

ÉREK: 1936 JÚN 2

934

szám.

Leírát: _____

1935

—1936

Utóirat: _____

Bizálathoz kiadatik:

Dr. Teghye Gyula

„ Gaendel Vilmos

professzor unokáik.

Belencs 1936. május 30.

Kiannyos, de elfogadom.

Belencs, 1936. jún. 10

Teghye

Gaendel Vilmos

e. i. délelőtt.

Előszó
Debrecen, 1936. II. 15.
Andor Hornyacsék

A NEMZETKÖZI BIRÁSKODÁS.

Dissertáció.

Irta:

Hornyacsék Andor

Debrecen

1936.

A 2074

Forrásmunkák:

Ajtay Gábor dr: A nemzetközi viszályok békés elintézésének lehetőségei és módjai 1927.

Csarada János: Tétéles nemzetközi jog rendszere 1910.

1913:XLIII és 1926:I törvénycikkek.

Geőze Bertalan dr:Nemzetközi bíróságok hatásköre.

Irk Albert Az új nemzetközi jog 1922.

Magyary Géza dr: A nemzetközi biráskodás

Teghze Gyula dr: Nemzetközi jog 1930.

Weninger László: Az új nemzetközi jog 1927.

Wittmann Ernő: A nemzetközi viszályok békés elintézésének eszközei 1912.

I.

A nemzetközi bíraskodás a nemzetközi viszályok elintézésének egyik legfontosabb eszköze. Bár ideális céljától még messze áll, ma már a fejlettség igen magas fokát érte el. Nemzetközi bíraskodás alatt tulajdonképeni értelemben csak azokat az eseteket értjük, amelyekben az államok szerepelnek a nemzetközi bíróság előtt mint peres felek az általuk aláirt nemzetközi egyezmény, vagy választott bírósági szerződés, záradék alapján. Ennek célja és hivatása a háboru megelőzése a nemzetközi viszályok békés elintézése útján. E mellett a nemzetközi bíraskodás más esetei egészen eltörpülnek.

Az a törekvés, hogy a nemzetek közt fel-

merülő összeütközések ne az erőszak, hanem a jog szerint nyerjenek megoldást, épp oly szükségszerű folyamánya az emberi természet magasabb felfogásának, mint a milyen volt az egyének egymáshoz való viszonyában az átmenet az ökoljog társadalmi állapotából a jogrend uralmába. Ha egyszer a jogot elismertük, ki nem kerülhető a jog alkalmazásának és biztosításának kérdése. A nemzetközi bíraskodás eszméje a nemzetközi jog létének következménye.

A nemzetközi bíraskodás nem egyedüli ~~sz~~ eszköze a viszályok békés kiegyenlítésének, hanem csak egyik kétségtelenül a leghatályosabb módja, mert mélyen a közfelfogásban gyökerezik, amennyiben az államon belül is a vitás kérdések eldöntésének köztiszteletben álló módja. Előnye a többi eszközök felett az is, hogy az igazságot szolgálja, míg a többi hatalmi befolyásnak enged utyat.

A nemzetközi bíraskodás célja, hogy a fegyveres összetűzéseket és háborukat lehetőség szerint elhárítsa, mert ez az eszköz minél előbbre halad az em-

beriség, annál kevésbé mutatkozik méltónak hozzá. Az erősebb joga nem jog. A miként kiküszöbölték azt a közösleges jogrendszerek köréből, épp ugy érdekében áll az emberiségnek kiküszöbölni azt a nemzetközi jog köréből is, vagy annak alkalmazását legalább is a legcsekélyebb körre szorítani. A választott nemzetközi bírászkodás alkalmas eszköznek tekinthető, mely egyrészt a nemzetek szuverenitását érintetlenül hagyja, másrészt sok esetben megmenti az emberiséget azon borzalmaktól, melyeket a háboru szül, folyton veszélyeztetve az emberiség haladását és boldogulását. A háboru különben is veszélyes módja a viszály eldöntésének, mert a megsértett és jogának védelmére fegyvert ragadó fél ki van téve annak, hogy jogsértő ellenfele őt legyőzi. A választott bíróság esetében a pártatlan bírák egyedül az igazságot veszik eljárásuk alapjául, ami tagadhatatlanul nagy biztosítékot nyújt a nemzetközi jog számára.

Az emberiség az örök béke után sóvárog, s ez az irány az, mely felé természetszerűleg törekedni kell. Végleg kiküszöbölhető azonban a háboru sohasem lesz,

mert az érdekharc, mely a népek között végbemegy az organikus élet elemi jelensége. Az erkölcsi határok, vallás és a jog meg is kísérelheti szabályozni e harcot, de teljesen nem szüntetheti meg azt, mert e küzdelem a természeti erőnek engedelmeskedik. A jog erősödve különben is csak lassan terjesztheti ki hatalmát a természetes élet ezen terére s sokáig fog tartani, míg uralma e körben hatályosabban érvényesül.

Végső eszközzül, ultima rációként megmarad tehát a háboru az ellentétek kiegyenlítésének eszközzül. Kaltenborn egyenesen a nemzetközi peres eljárás körébe tartozónak tekinti a háborut. Liszt is a nemzetközi vitáknak háborus és nem háborus elintézése között tesz különbséget.

A nemzetközi biráskodáson kívül a viszályok békés elintézésének eszközeként szerepelnek a diplomáciai tárgyalások, jószolgálat, közvetítés, a nemzetközi vizsgálóbizottságok, és 1913 óta William Jenning Bryan javaslata alapján létesült állandó nemzetközi vizsgáló bizottság.

A körülményeknek megfelelően elsősorban a diplomáciai utat és a többi békés eszközt kell ~~alkalmazni~~ alkalmazni, csak ha ezek célra nem vezetnek kerül sor a bíráskodásra. A háboru csak végső esetben szabad hogy bekövetkezzék.

A nemzetközi bíráskodásnál nincsen egy államok felett álló centrális hatalom, mely az államokat a bíróság igénybevételére kényszerítené és a bíróság ítéletét végrehajtaná. Az államok szuverenitásának a nemzetközi bíráskodás intézményével esorbulnia nem szabad s ezen intézmény csak oly alakban valósulhat meg, mely az államokat szuveréneknek engedi létezni. Az emberiség, mint nemzetek összesége nem válhatik sohasem jogi és politikai fogalomná, hanem annak épp az emberiség boldogulása érdekében továbbra is erkölcsi fogalomnak kell maradnia.

Egészen más törvények állanak az államok egymás közötti viszonyában, mint az állampolgárookra az állam határain belül. Az egész nemzetközi jog szerződések alapján épül fel, melyet szuveren államok kötnek egymással. Így a nemzetközi bíráskodást is az államok szabad ön-

elhatározásukból és teljes jogegyenlőség alapján létesítik és gyakorolják az által, hogy megállapodást szerződést kötnek egymással, mely a nemzetközi biráskodás alapját képezi. Kompromisszum nélkül nincsen nemzetközi biráskodás. A megállapodás létrejöhet külön szerződésben, vagy záradékban s a legkülönbözőbb lehet.

A/. Külön szerződés köthető a vitás ügy felmerülése előtt és után.

a/. A vitás ügy felmerülése előtt megállapodás létesíthető egyes államok, vagy az összes kultur államok közt, konkrétan meghatározott egyes, vagy az államok közt felmerülhető összes vitás ügyek választott bírói eldöntésére. A választott bíróság igénybevétele lehet obligatív, vagy fakultatív. Utóbbiaknál ajánlják, az előbbieknél az alávetést kötelezőnek módják ki vagy megszorítás nélkül /feltétlen alávetés/, vagy bizonyos megszorításokkal /feltételes alávetés/.

b/. A vita felmerülése után kötött választott bírósági szerződést alkalmazták a XIX. századig és az a legkezdetlegesebb alakja az ilyen megállapodás

soknak.

B/. Az alávetési záradékban történő választott bírósági megállapodások gyakoriak a XIX. századnak ~~egy~~ egyezményeiben, különösen a kereskedelmi szerződésekben. Lehet előzetes kompromisszum, mely vagy minden, vagy csak bizonyos ügyekre vonatkozik és lehet utólagos.

Kimerítő és pontos felosztását nem is lehet adni ezeknek a megállapodásoknak, mert számtalan variációban fordulhatnak elő. A fejlődés iránya kétségtelenül az általános obligatórium felé tör, bár jelenleg csak a speciális obligatórium valósul meg az egyes szerződésekben.

A bíróság, melyet a felek kijelölnek: vagy esetszerű vagy intézményes Maggary elnevezése szerint, míg Lammasch terminológiája szerint izolált, vagy institutionális.

a/. Izolált a bíróság akkor, ha egy konkrét esetre állítják össze, mikor is a bíróság ezen esetre ~~szó~~ szólvó választott bírósági szerződés alapján működik. Izolált bíróság akkor szerepel, ha az államok között

a jövőben felmerülő ügyek elbirálására nézve a kapcsolat nem nagy.

B/. Az institutionális bíróság egy szerződésileg megállapított intézmény jövődöbeli vizsgálók esetére és birái rendszeren egy külön kompromisszum alapján működnek.

A szuverenitás fogalmából ered, hogy a nemzetközi biráskodás nem lehet más, mint a felk által önként elfogadott forum itélkezése. Az igénybevétel kényszere csak erkölcsi kényszer lehet. T.i. ~~xxxk~~ az éidekelt államok pälgárainál kifejlödött közvélemény kényszerítő hatása az állam illetékes tényezőire. Kettös alapon kell követelni a birói eldöntést háboru helyett minden olyan esetben, midön az összeütkezés tárgya jogi kérdésben formulázható és midön nemzeti létérdekröl nincs szó: a közvéleménynek erős erkölcsi és jogi érzéken kell alapulnia, mely a nemzetközi viszonyok felfogására is kihat, és a háboru biztos áldozatainak és kétes hasznának célszerűségi szempontokból való mérlegelése mely a napi szenvedélyek felé tud emelkedni /:Apponyi:/.

A választott bíróság igénybevétele magában foglalja azt a kötelezettséget, hogy a felek magukat jóhiszeműleg alávetik a választott bíróság ítéletének.

A jog alkalmazása a nemzetközi bíráskodásnál több nehézséggel jár, mint az állami bíráskodásnál. Nem alkalmazható a jogszabály mindig szorosan, hanem azt a bíróságnak úgy kell alkalmaznia, ahogy a béke fentartásának érdeke kívánja. Ezért a bíróság a jogszabályt enyhébben, vagy módosítva alkalmazza, sőt attól el is tekinthet. Ez Lammasch álláspontja, ki szerint a bíróság nincs annyira kötve a joghoz, hanem szabadabban jár el s ítéletében igen tág tere jut egyéb szempontoknak is, melyek lehetővé teszik, hogy ~~hogy~~ az államok közt béke jöjjön létre, melyet épp a jog alkalmazása veszélyeztetne.

Felfogását annyiban nem találom helyesnek, hogy igenis ragaszkodnia kell a bíróságnak a joghoz és csak e szerint kell ítélnie, különben az egész illuzóriussá válna az eljárás és nem a jog hanem más szempontok döntenének, ami a bíróságba vetett bizalmat ren-

ditené meg .

Nagy nehézséget okoz a nemzetközi biráskodásnál azoknak a viszályoknak és eseteknek a pontos meghatározása, amelyekben a nemzetközi biráskodás igénybevehető. Feltétlenül kívül fognak állani az állam lét és életérdekét veszélyeztető viszályok. Ámde ezeken kívül számtalan olyan ellentét képzelhető, melynek békés elintézése a nemzetek kölcsönös érdeke. Ezek az érdekellentétek a szerint hogy jogi vagy politikai jellegűek jogi vagy politikai viszályokra csoportosíthatók. Ez az elhatárolás természetesen nem lehet pontos, mert minden jogi természetű konfliktus tartalmaz politikai jellegű elemeket s a politikai természetű viszály is rejt magában jogi vonatkozású tényezőket. A nemzetközi viszályok számtalan formában és változatban jelentkezhetnek, és minden esetben más és más jellegűet vesznek fel. A most jogi jellegűek később politikaiak lesznek ami mindég nehézkessé teszi a kiegyenlítési forma megválasztását. A hágai konferencia azon törekvése, hogy összeállítsa és meghatározza azokat a viszonyokat, amelyek nemzet

közi birói döntésre alkalmasak volnának siker egyáltalában nem koronázta.

Általánosságban a politikai és jogi jellegű viták közül az utóbbi alkalmas nemzetközi bíróság döntésére.

II.

1. Ókor.

A nemzetközi választott bíraskodás történetének gyökerei visszanyúlnak egészen az ókorba. Bár adat nem sok maradt ránk, többször fordulhatott elő, mert a nemzetek rideg elzárkózottságának ellenére is volt az emberiség közösségének valami homályos érzete, mely a háborúnak, mint kétségkívül rossznak elhárítását sugalta. Teljesen konkrét ~~szakban~~ alakban néhány asszír és zsidó esettől eltekintve a görögöknél találkozunk a nemzetközi választott bíraskodással.

Az amfiktyononok midőn még a törzsek politikai jelentősége tulnyomó volt a városoké felett a kü-

lőnálló, de nyilvánban, vallásban rokon törzsek között a közös szokások, különösen a harci jog szabályainak megtartása felett őrködtek. Moha az amphiktyonok a legfontosabb politikai kérdésekben, különösen Spárta és Athén között felmerült ügyekben nem ítélkeztek, mégis alkalmasok voltak a másod és harmad rendű ügyek eldöntésére.

Működésük a macedon hódítással meégszűnik, bár névleg Augusztus koráig léteztek. Erdemük, hogy bírói hatalmúkkal megakadályozták hogy az egy népet képező, de szétdarabolt hellén törzsek ki ne irtsák egymást.

Később a már független görög városállamok az akhájai szövetségben egyesültek, mely mint állam szerepelt a külföldi államokkal szemben. Ez a szövetség döntött az egyes városok közt felmerült vitákban s ítéletének végrehajtását szövetséges hadsereggel biztosította.

A görög városállamok szuverenitásuk csorbítása nélkül vagy Athénnel, vagy Spártával állottak függésben s ennek a viszonynak eredménye volt, hogy egymással,

valamint a barbárokkal szemben is kifejlődjék a nemzetközi biráskodás. Bár ez magas fokra emelkedni nem tudott, eszméje mélyen rejtett a görög nép jogi felfogásában.

Ezek az állandó bíróság jellegét viselték magukon, míg e mellett igen gyakran találkozunk olyan esetekkel, mikor a felek maguk jelölik meg a bírókat. Athén Spártával kötött 35 éves békében Kr.e. 444-ben már olauzula compromisszóriával kötik ki a vitás kérdéseknek fegyveres eldöntése helyett a választott bíróság által való eldöntését.

Választott birói eljárásuk megegyezett a magánjogi választott bíróság eljárásával.

A görög nép magas kulturájával, valamint a humanus intézmények iránti érzékével magyarázható, hogy a választott bíróság eszméje már megvalósult náluk, holott utánuk egész a XIX. századig nem igen veszik igénybe. E tárgyban a görög nép gondolkodását Thukydides fejeli ki találóan: Lehetetlen ellenségként megtámadni azt, aki hajlandó birói ítéletet elfogadni.

A nemzetközi biráskodás eszméje a rómaiak-

nál hanyatlást mutat, ami természetes is. A rómaiak világhuralmi célokat tűztek maguk elé, amit jog által megvalósítani nem lehetett. Míg a hellén nép finomsága irtózott a feleslegesen kiontott vértől, a rómaiaknak a hárc volt az éltető elemük.

Mégis volt némi nyoma a nemzetközi biráskodásnak Rómában is. Ha a recuperatorokat-kiknek feladata a há^vüzänet megtörténte után a sérelmek utolsó barátságos uton való orvoslása volt-- nem is említjük, már a Réma keletkezése idején fenálló latin szövetség ítélte a latin községek között felmerült vitás ügyekben s ez által megakadályozta, hogy azok háboruskođjanak. Róma a saját ügyét választott bíróságra sohasem bizta, mert más állam függetlenségét el nem ismerve magára nézve el sem fogadhatott ilyen megoldást, ellenben ő maga mint választott bíró gyakran szerepelt és a vitás ügyben vagy a szenátus, vagy követei által határozott, sokszor úgy, hogy abból reá háramlott haszon. Ennyiben ha meg is volt a nemzetközi biráskodás, nem állatt az az eszményi magaslaton, amit maga Ciceró is hibáztatott.

2. Középkor.

A középkor a "bellum omnium contra omnes" elvének érvényesülése folytán sorozatos küzdelmek idejére. Az ököljog e klasszikus korában az egymással szemközt álló felek aligha hajlandók a hadi szerencse helyett az igazság és jog döntését elfogadni. Mégis találunk egyes eseteket, kétségtelenül az egyház tanainak hatása eredményeképpen, mikor a viszályban lévő felek különösen a kisebb államok választott bíraskodáshoz folyamodnak.

A két világhatalom: egyház és császárság mindenk felett való jogállásukat vitatva maguk felett bírát el nem ismertek. Az egyház azt hangoztatta, hogy a pápa Krisztus helytartója, tehát mindenk felett áll és ennek következtében egyetlen egy esetben sem bízta a maga ügyét választott bíróság döntésére. Ellenben a pápák, mint az egyház fejei gyakran döntöttek el nemzetközi vitás ügyeket a Rota Romana előkészítésével. Az egyházi hatalom nagy tekintélye üdvös hatással volt e tekintetben és a pápák a nélkül, hogy az általuk igé-

nyelt egyetems birói hatalmukat érvényesíteni képesek lettek volna, egyes esetekben megakadályozták a harcot.

Különösen III. Ince, VIII. Bonifác /:Szép Fülöp és I. Edward között:/, XXII. János, VI Sándor pápák szerepeltek választott biróként. Az utolsó pl. Spanyol ország és Portugália között a felfedezésekkel kapcsolatban a területek miatt keletkezett vitában.

Számos példa van arra is, hogy a császárt, a középkor másik nagy hatalmasságát kérték fel erre a szerepre. Így 1378-ban Anglia és Franciaország vitás ügyüket IV. Károly császár ítélete alá bocsátották.

Kivételesen a császárságnál előfordult szemben az egyházzal, hogy mint 1286-ban Rudolf római császár és német király valamint Ottokár cseh király között felmerült ügyet is egy választott bíróság döntötte el.

Sok esetben a francia király is ítélkezett/: 1263 Szt. Lajos: III. Henrik angol király és hűbéresei között, 1268-ban Luxenburg és Bor grófja között felmerült vitában:/.

Megtörtént, hogy a viszályban lévő felek testületet, így jogi fakultásokat, főleg a perugiai és paduai egyetem mellett a bolognai egyetemet, mely különösen az olasz városok között biráskodott, vagy tudós egyéneket kértek fel a vita eldöntésére. A híres Alciat a német császár és az olaszországi fejedelmek felett döntött főhübéruri jog ügyében.

A középkor nagy kereskedelmi szövetségei különösen a német Hansa a szövetséghez tartozó városok között felmerült viszályokat csak békebirói úton engedték megoldani és ez által sok súlyos következményének ígérkező viszályt sikerült békésen elintézni.

Ami a középkori Magyarországot illeti, Róbert Károly, valamint Nagy Lajos és Zsigmond többször szerepeltek mint választott bírák. Magyarország kedvező helyzete egyébként a kelet és nyugat közt alkalmas lett volna arra, hogy előmozdítsa hazánk békés közvetítő szerepét, a vele szomszédos népek között, a viszonyok azonban különösen a török hódoltság ezt megakadályozták.

A két világhatalom bukás után, melyek az

államok teljes szuverenitásának kibontakozását gátolták a helyett, hogy a nemzetközi biráskodás ügye előre haladt volna, éppen ellenkezőleg az intézmény hanyatlik és a XVIII. században már alig fordul elő.

Az egyik oka ennek az volt, hogy az új állama alakulás a függetlenség gondolatát annyira előtérbe tolt, a nemzetközi jog terén, hogy ezzel az ellentétek békés kiegyenlítésének eszméjét soká nem tudták összhangba hozni.

A másik oka pedig, a középkor hosszú és véres háboruinak ellenhatásaként kiváltódott békemozgalmak és irodalmi kísérletek a béke megvalósítását és a háboru kiküszöbölését más módokon és utakon igyekeztek elérni, s mintegy ez által a nemzetközi biráskodás ügyét mellékvágányra terelték.

A békét nem az államok szuverenitásának épségben tartása mellett, hanem világállam, államszövetség útján kívánták biztosítani.

A legelső ilyen irányú író Dubois Péter volt, aki De recuperatione terre sanote című művében az álla

mokat egy egységes alakulatba, szövetségbe akarja tömöríteni. A parlament szerepét a pápa által egybehívott zsinat töltötte volna be, amely szabályalkotó és intéző hatalommal rendelkezett volna. A zsinat ^{el}rendelte volna el a választott bíróság tagjainak megválasztását. Ezekből alakították volna a 3 egyházi és 3 világiból álló tanácsot.

Azután nevezetes Podiebrád cseh király terve, melyet Antonius Marinus dolgozott ki. Az államok e szerint szövetséget alkotnak a török ellen. A szövetség főszerve az államok megbizottaiból álló gyűlés, mely rendelkező hatalommal bír. A viszályok elintézésére a gyűlés mellett döntőbíróság van szervezve.

Sully herceg, VI. Henrik minisztere terve szerint Európa egy szövetségbe tömörült volna. A szövetséget alkotó keresztyén európai hatalmak kiküldöttei alkotnák a közös ügyeket intéző szenátust. Volna egy adminisztratív tanács, amely a tagok között felmerült vitás ügyekben is döntőt ~~re~~ bíraskodást gyakorolna.

Ugyancsak az egyetemes béke érdekét szolgáló

hires tervezete jelent meg Penn Vilmosnak is.

Legjelesebb volt azonban Saint Pierre abbé műve: *Projet pour rendre la paix perpétuelle en Europe.*

Nem nyujtanak szerinte a békekötések és szövetségek semmi biztositékot arra, hogy azt a felek meg is tartják. Azokhoz hasonló intézményeket kell felállítani az államokon kívül is, melyek az államok kebelén belül a biztonságot előidézik. Szövetséget kell létesíteni, melyhez való csatlakozás kötelező, s ezen szövetség által védekeznek az államok külső és belső zavargások ellen. Garantálják egymás biztonságát, területi épségét és igyekeznek a felmerült viszályokat békésen elintézni. Az egyesület főszerve, a szenátus törvényhozó végrehajtó s mint a legfőbb birói forum bírósággal hatáskörrel rendelkezik.

Zum ewigen Frieden című munkájában Kant is foglalkozott ezzel a kérdéssel. A megkötendő Friedensbund az ellenségeskedésnek háboru útján való megoldását lehetlenné tenné.

A világbéke megvalósításának tudományos és irod-

dalmi próbálkozásai a gyakorlatban semmi eredményre nem vezettek és a nemzetközi biráskodás eszméjét egy lépéssel sem vitték közelebb a megvalósulás felé.

A háboruról való erkölcsi felfogás a gondolkodók elméjében kétségtelenül nagy átalakuláson ment keresztül s mondhatjuk, hogy a béke tudományos propagálásának korát ettől lehet számítani.

III.

1. Előzmények.

Nagy és jelentős változás áll be a nemzetközi biráskodás történetében a Hágai konferenciával, mely számos más tényező és előzmény eredménye volt.

Hosszu szünet után a XIX. században erős lendületet vesz a fejlődés. Elsősorban a nemzetközi viszonyok teremtettek kedvező talajt számára. A nemzetközi jog megvalósítva az államok közötti egyenlőséget Törökország felvételével valamennyi kujurállam jogává válik. Az államokon belül is kifejlődik az állami igaz-

ságszolgáltatás, valamint általánosan elismertetik a jog-
egyenlőség elve az állami és jogi élet alaptételének.
Az államok nemzetközi organizálásával a kulturális kap-
csolatok, gazdasági szerződések, igazságszolgáltatási m-
egyezmények stb. keletkeznek.

Ezeknél azonban sokkal jelentősebbek voltak
azok a mozgalmak, melyek a béke érdekében főleg a nem-
zetközi biráskodás eszméjét terjesztik. Egymás után a-
lakulnak meg ilyen céllal a békeegyesületek. Az első
Londonban 1816-ban, majd Genfben 1830-ban, Parisban peá-
dig 1841-ben alakul meg a Comite de la société de la mo-
rale chretienne.

Már 1842-ben összeül Londonban az első nemzet-
közi békekongresszus. Ugyancsak tartanak ilyet Parisban
/1849/, Brüsszelben /1851/, Frankfurtban stb.,.

Nevezetes az 1867-ben Parisban megalakult Ligue
internationali et permanente de la paix, melyből később
/1870/ a Societé francaise de la paix lett.

Genfben 1867-ben a Ligue internationale de la
paix et de la libeté hangoztatja a választott birásko-

dás intézményének állandósítását.

Az angol és francia munkások Párisban 1875-ben kongresszust tartanak a béke érdekében.

Különösen nevezetes az International Law Association, mely Brüsszelben /1873/ a kötelező nemzetközi bíraskodás mellett foglalt állást.

Az Institut de droit international 1875-ben Hágában ki ~~is~~ dolgozta a nemzetközi választott bíróság szabályait.

Parisban ül össze 1889-ben az összes békeegyesületek kongresszusa /Congress international de la paix/ mely minden évben másutt, így 1896-ban Budapesten tartotta ülését.

Igy forr és alakul a társadalom életében az egyetemes béke és a választott bíraskodás eszméje. Nem csak a társadalom, hanem a parlamentek is megmozdulnak.

A parlamentekkel kapcsolatban, de egyébként is legjelentősebb mozzanat a nemzetközi bíraskodás történetében az Inparlamentáris Unió /:Union Imparlamentaire pour l Arbitrage International:/ megalakulása.

Első konferenciáját 1889-ben Párisban a többit pedig minden évben másutt tartotta.

Az 1895-ös Brüsszeli konferencián nagynevű írónk Jókai Mór is résztvett, és az Unió feladatát a következő költői szavakkal ecsetelte: "Megengedem, hogy a háborút nem lehet örökre eltemetni. Ha az egész emberiség egy nyelvet beszélne, akkor összekapnának a dialektus felett, ha egész Európának csak egy vallása volna, akkor egymásra támadnának a miatt, hogy milyen legyen a keresztvetés alakja, vagy egy darab kenyérért, vagy azért a gyönyörűségért, hogy láthassák ellenfeleiknek -testvéreiknek- a halálküzdelmét. De el lehet kerülni a háboru okait, lehet csökkenteni, lehet semlegesíteni s ez a mi értekezletünk megoldandó feladata".

Nagy szerepe van az Északamerikai Egyesült Államoknak és a pánamerikai konferenciáknak a nemzetközi biráskodás nagyobb arányu fejlődése tekintetében.

Míg Európa nem tudta leküzdeni a messze múltból reá maradt örökséget, az előítéleteket, a humanizmussal össze nem egyeztethető hatalmi érdekeket s az egymás

iránt való kölcsönös bizalmatlanságot, addig az önállóvá vált Unio elsőnek folyamodott a választott bírósági döntéshez háboru helyett s ezzel megnyitotta saját életében a viszályok békés elintézésének sorát.

A hágai konferencia előtti időben az igen nagy számu döntőbírósági esetek sorát 1794-ben kötött Jay-féle angol-amerikai döntőbírósági szerződés nyitja meg.

Mind a két állam oly helyzetben van, mely érthetővé teszi az előszeretettel, mellyel a választott bíráskodás iránt viseltettek. Az a veszély, mely a két tengeri hatalomnak szembeszállásával a kereskedelmen nyugvó jólétet fenyegeti háboru esetén oly nagy, hogy az^{alig} képes ellensúlyozni a háboruval járó remélt haszon.

A XIX. században általánossá vált a választott bíráskodás és 1794-1900 ig mintegy négyszáz esetet döntöttek el ilyen módon főleg terület tulajdon, hivatalos hatalommal való visszaélés, idegen hajók, rakományok elfoglalása, nemzetközi szerződések magyarázata, semlegesség megsértése stb. tárgyában.

Legnevezetesebb ezek között az Alabama eset ~~ra~~ volt, mely a választott bíraskodásban a bizalmat nagy mértékben megerősítette. Története a következő:

Az északamerikai polgárháború idején /:1861-65/ a déli államok titkos ügynöksége angol földön Liverpool és más kikötőkben hajókat rendelt, melyeket azután hadi felszereléssel látott el. Ezek között a legkitűnőbb az Alabama volt. A hajók csakhamar rémei lettek az észak amerikai kereskedő hajóknak. Az amerikai kormány 1865-ben/ jegyzéket intézett Angliához s a következőkéért a felelősséget rá hárította. Több évig tartó vita után, mely csaknem háborúra vezetett Anglia 1871-ben felajánlotta az Egyesült Államoknak, hogy a kérdést választott bíróság által oldják meg. Még ez évben megkötötték a Washingtoni szerződést, mely a kompromisszumot tartalmazza és megállapították azokat a tételeket is, melyeket a bíróság elismerni tartozott. A kompromisszumnak megfelelően a bíróság 1871 dec. 15-én ült össze és 1872 szept. 14-én hozta meg ítéletét, melyben az Egyesült Államok követelését beigazoltnak találta és 15.500.000 arany dollár-

ban állapította meg az okozott kár költségét.

Az első kollektív megállapodás a nemzetközi bíráskodás tárgyában a Kongó acta /1885/ melyben az aláíró államok arra kötelezik magukat, hogy ha közöttük a Kongó terület kérdésében komoly nézeteltérés merülne fel, mielőtt fegyvert ragadnának, egy vagy több barátságos hatalom közbenjárását fogják kérni, vagy belátásuk szerint választott birói eljáráshoz folyamodnak.

Ilyen megállapodás a brüsszeli egyezmény a ^{szolgakereskedés} rabszolgakereskedés elnyomása tárgyában /1890/, az egyetemes postaszerződés /Bécs 1891/ stb.

Jellemző ezekre, hogy leginkább az ilyen megállapodásokat olyan államok kötik, melyek között háboru nem fenyeget.

2. Az I. Hágai konferencia.

A XIX. század társadalmi mozgalmi, tudományos törekvései s a nagyszámu gyakorlati alkalmazások meglehetősen kifejlesztették a nemzetközi választott bíráskodás intézményét. A választott bíráskodás sikerei ön-

kéntelenül idézték elő azt a törekvést, hogy az eljárásnak ezen módja állandó intézménnyé fejlesztessék és kiterjesztessék minden vitás kérdésre, melyek a nemzetközi jogviszonyok sajátos természete mellett birói döntésre alkalmasak.

Ilyen előzmények után ül össze 1899-. május 18-án a Hágai békekonferencia . A konferencia tartását II. Miklóscsár kezdeményezése és megbízásából gr. Muravieff orosz külügyminiszter 1898-ban a hatalmakhoz intézett átiratban az általános béke fentartása végett javasolta.

A választott biráskodás tekintetében úgy az első, mint a második konferencia két dolgot kívánt megvalósítani: Állandó bíróságot és kötelező nemzetközi biráskodást.

Az obligatórium tárgyában Oroszország nyújtott be javaslatot, melyben indítványozta, hogy egyrészt a konferencia mondja ki hogy az államok között felmerült jogviták elintézésére amennyiben a vita egyik érdekelt államnak sem besselletét sem létérdekét nem érinti, a vá-

lasztott biráskodás a legalkalmasabb eszköz, másrészt kötelezőleg állapotodjanak meg abban, hogy bizonyos meghatározott szerződésekből származó viszályok esetében alávetik magukat a választott biráskodás illetéskességének, vagyis pontosan körülírt viták esetében a vita eldöntését választott bíróságra fogják bízni. Azok az esetek, melyekben a választott biráskodás kötelező lett volna csak oly jogi viták, amelyek az államoknak sem becsületét, sem létérdekét nem érintik. Az orosz javaslat alapján tette meg indítványát a kiküldött albizottság is.

Németország képviselőjében azonban dr. Zorn delegatus kijelentette, hogy az általános kötelező nemzetközi biráskodás behozatalára csak az állandó bíróság szervezése után szerzendő tapasztalatok alapján lehet gondolni. Ez elsietni nem szabad, mert ez által kompromittálnák az elvet, mely iránt általános rokonszenv mutatkozik.

Németország ellentállásán ilyen formán a kötelező nemzetközi biráskodás intézménye megtört s e helyett csupán Descamps által javasolt következő elvi kijelen-

tést hozták: "Függetlenül az általános vagy különös Államszerződésektől, melyek az aláíró Hatalmakra nézve a választott bíraskodás igénybevételére ez idő szerint kötelezettséget állapítanak meg, a Hatalmak fentartják maguknak azt, hogy akár jelen okirat megerősítése előtt, akár az után új általános, vagy külön egyezményeket kössenek oly célból, hogy a kötelező választott bíraskodást mindazokra az esetekre kiterjesszék, amelyeket alájá vonhatóknak vélnek".

Míg a konferencia az obligatóriumból indult ki eredmény gyanánt csak a fakultatív jelleget tudta elérni

Kötelezően van megállapítva a közvetítés a viszályban nem álló államok részére: "Az aláíró Hatalmak köteleességüknek tartják, hogy abban az esetben, ha közülük két vagy több Hatalom között súlyos viszály volna ki törőfélben, ezeket a Hatalmakat figyelmeztessék arra, hogy az Állandó bíróság rendelkezésükre áll".

A konferencia másik nagy kérdése az állandó nemzetközi bíróság szervezése volt abból a célból, hogy ha viszály törne ki az államok között, legyen egy bíróság,

mely minden időben hozzáférhető s mely eljárásában a javaslatba foglalt szabályokhoz kötve van. Ez az eszme már a Brüsszeli 1895-ös interparlamentáris konferencián egy tervezetben napvilágot látott.

A hágiai konferencián ez irányu tervezetet Julian Paunceforte angol delegátus nyújtott be. Ez a tervezet szolgált az albizottság tárgyalásának alapjául a másik orosz tervezettel szemben.

Az albizottság javaslatát a konferencia elfogadta, ratifikálta, és a bírósági tagoknak az egyes államok részéről való kinevezésével tényleg életbe is lépett.

Ezt a második kérdést sikerült tehát megoldania a konferenciának, ami igen nagy vívmány volt. Ha ugyanis egyszer felállítják a nemzetközi bíraskodás szervét, az intézmény felvirágzása leginkább remélhető.

Másik eredménye a konferenciának az, hogy az államok kötelességüknek ismerték el a világbéke fentartására közreműködni amint az 1. egyezmény mond ki: "Az aláíró Hatalmak abból a célból, hogy az államok közt az erőszak igénybevétele, amennyire lehetséges, elejét

vegyék, abban egyeznek meg, hogy minden erejükkel törekedni fognak a nemzetközi vitás kérdések békés elintézésének biztosítására!"

Az 1. és 19. cikk hatására Anglia És Franciaország között még 1903-ban megállapodás jött létre, melynek 1. §-ában a nemzetközi bíráskodás hatáskörébe utalja az összes jogi, valamint az aláíró hatalmak közt fenálló szerződések magyarázatára vonatkozó azon vitákat, melyek az aláíró hatalmak közt keletkeznek s diplomáciai uton nem rendezhetők, feltéve, hogy ezek a szerződést kötő feleknek sem életérdekére, sem pedig függetlenségére nem vonatkoznak sem pedig harmadik hatalom érdekeit nem érintik.

Ennek mintájára kötött szerződések száma a százat is meghaladja.

Az első hágai konferencia nagy lépéssel vitt előre a viszályok békés kiegyenlítésének ügyét s a nemzetközi bíráskodás történetében egy egészen új szakasznak a kezdetét jelenti.

3. A II. Hágai konferencia.

A II. Hágai konferencia megtartását az imparlamentáris unio sikeres ösztönzésére ~~az~~ Egyesült Államok kormánya kezdeményezte, ez azonban az akkor folyó orosz-japán háboru miatt sikerre nem vezetett. Csak a háboru befejezése után újbóli orosz kezdeményezésre ült össze a konferencia Hágában 1907-ben június 15-én.

Fő célja az első konferencia által elért eredmények továbbfejlesztése és tökéletesítése volt.

Itt ismét felvetődött a közelező biráskodás eszméje, de lényegre nézve megegyező, csak részletekben és szövegezésben eltérő javaslatok, melyeket ez irányban Portugália, Anglia, Unió, Szerbia, Svédország és Svájc terjesztettek be csak arra irányultak, hogy az csak az ügyek bizonyos körére szoritkozzék.

A javaslatokat tárgyaló bizottság a kötelező biráskodás alapjára helyezkedett, azonban határozata nem volt egyhangu és így az obligatoriumot még egyes

felsorolt esetekre sem fogadta el. Mindössze elvi kijelentést tett a kötelező bíraskodás mellett.

A Torinelli deklaráció bár semmi lekötöttséget nem tartalmaz mert a kötelező bíraskodást az államoknak csak ajánlja, mégis ünnepélyes állásfoglalás a nemzetközi bíraskodás mellett.

Az I. Hágai konferencia által létesített állandó bíróságnak bizonytalan szervezete sokak várakozását nem elégítette ki, s felmerült egy határozottabb szervezettű bíróság szervezése iránti kíváncsiság.

Németország, az Unio és Anglia egy közös tervet mutattak be egy állandó és nem választott bíróság felállítására, mely azonban csak terv maradt. A javaslat körüli tanácskozásnak ugyanis volt egy elvi jelentőségű kérdése, az államok részesedésének aránya a birói tanácsban, amely ellentétet a konferencia megoldani nem tudta.

A nagy államok felfogása szerint az államok népességük, területük, gazdasági erejüket tekintve nem egyenlők s ilyen nagyjelentőségű intézményt csak akkor lehet sikerrel szervezni, ha ezt a körülményt figyelembe veszik

különben a nagyobb államok igazságtalan elbánásban részesülnek. A kis államok álláspontja pedig a feltétlen egyenlőség elve volt.

Ugyancsak nem valósult meg a Zsákmánybiráskodás tárgyában benyújtott javaslat sem, mely szerint állandó bírakkal Nemzetközi Zsákmánybiróság, mint állandó bíróság szerveztetnék.

A konferenciák által szervezett bíróságnál az állandóságot csak a mindenkori rendelkezésre álló névjegyzék és a Hágai hivatal szimbolizálják.

A két egyezménynek jogi jelentősége kétségtelenül abban áll, hogy lehetőleg korlátozni igyekeznek az államok közt a fegyveres erő igénybevételének eseteit és az állandó választott bíróság intézményének felállításával oly szervezetet teremtettek, amely könnyen igénybevehető és az államok részére mindenkor nyitva áll. Az állandó választott bíróság intézményének üdvös hatása szinte beláthatatlan, mert az a gondolat, hogy a diplomáciai úton el nem intézhető vitás kérdéseket a jog tisztellete alapján az államok választotta bírák intézzék el s

A hogy az államok a választott bíróság ítéletének alá-
vessék magukat magában rejti az államok közt fennálló
kölesönösségnek az elismerését s erősíti a nemzetközi ig-
gazságosság érzetét.

4. Nemzetközi bíráskodás a világháboru után.

A nemzetközi viszályok békés elintézésének módjait
a világháboru után a Nemzetek Szövetségének Egyezségokmá-
nya, a Genfi jegyzőkönyv, Locarnói egyezmény, Kállog pac-
tum szabályozzák, amelyek az obligatórium megközelítése
tekintetében ismét jelentős haladást jelentenek. A jog-
talan háboru kitörését jogilag megakadályozták az által,
hogy a békés elintézés eszközeinek igénybevételét köte-
lezően kimondották.

Az Egyezségokmány 12. cikkében: "A Szövetség összes
tagjai megállapodnak abban, hogy a közöttük felmerülő
vitás kérdéseket, amelyek szakadáshoz vezethetnek vagy
választott bíróság, vagy bírósági eljárás vagy a Tanács
vizsgálata alá bocsájtják. Megyeznek továbbá abban, hogy

semmi esetben sem kezdenek háborút előbb, mint 3 hónappal a választott bíróság, vagy bírósági határozat, vagy a Tanács bejelentése után.

A nemzetközi viszályok elintézésére a Hágai Állandó Választott Bíróság változatlan fentartásával a Tanács Állandó Nemzetközi Bíróság felállítására vonatkozó tervezetet fog készíteni s azt elfogadás végett a Szövetség tagjai elé fogja terjeszteni. Ennek a bíróságnak a hatásköre ki fog terjedni a Felek részéről eáébe terjesztett minden nemzetközi jellegű vitás esetre. A bíróság azon felül véleményt fog nyilvánítani minden olyan vitás esetben, és kérdésben, amelyet a Tanács, vagy Közgyűlés hozzá utal".

A Tanács megbízása alapján egy 10 tagú bizottság az Állandó Nemzetközi Bíróság Statutumának kidolgozásával el is készült. Javaslatában az egyenlőség elvét mellőzte, mert a 15 bírót csak bizonyos jogrendszerek képviselői választják szótöbbséggel.

Tervezetét a Tanács letárgyalva 1920 novemberben a Közgyűlés elé terjesztette, mely azt dec 13-án bi-

bizottságilag átdolgoztatva egyhangulag elfogadta.

A tagok többségének aláírása után a tervezet 1922. május 17-én életbe lépett s a bíróságot azonnal egybe is hívták.

A nagy haladás annyiban észlelhető, hogy választott bírák helyett a Bíróság tagjai a felek akaratától független állandó bírák.

A bírák választására vonatkozó rendelkezések szerint a Tanácsban képviselt államoknak más államokkal szemben több joguk van ugyan, mert ezek ugy a Tanácsban mint a Közgyűlésben szavazati joggal bírnak. A bíróság tagjai azonban állampolgárságukra való tekintet nélkül megválaszthatók, és ez jelentős lépés, mert a Hágai konferencián az állandó nemzetközi bíróság felállításának tervét a kis államok azért buktatták meg, mert a bíróság tagjainak választásánál a nagy és kis államok nem egyforma elbírálás alá estek volna.

Nevezetes előny, hogy a bíróság ^{szervezte} politikától mentes, ugyanis a bírák választására vonatkozó javaslatokat nem az államok kormányai, hanem az Állandó Válasz-

tott Biróság nemzeti csoportjai terjesztik elő és hogy a bírák tisztségével összeférhetetlen bármely politikai működés.

A bíróságot igénybe vehetik a Népszövetség tagjai, tehát államok és teljes önkormányzattal bíró domini-umok, valamint a Szövetség nem tag államai, melyek a Statutum függelékében fel vannak sorolva, ha a Statutumhoz csatolt jegyzőkönyvet aláírják.

Két jegyzőkönyvet fektettek le: az alapjegyzőkönyv aláírása a Statutum elfogadását jelenti de nem a feltétlen kötelező alávetést. Az Egyezségokmányban foglalt hatáskör csak azokra az államokra válik feltétlenné akik a generális megállapodáson kívül a második jegyzőkönyvbe foglalt disposition fakutatívét is aláírják.

A második jegyzőkönyvhöz való hozzájárulás eredménye képen az államok a bíróság illetékességét feltétlenül, vagy a felsorolt feltételek mellett kötelezőnek ismerik minden külön megegyezés nélkül a következő viták összes, vagy csak bizonyos eseteire nézve: 1. Valamely nemzetközi szerződés értelmezése, 2. a nemzetközi jog

bármely kérdése, 3. bármely ténymegállapítás, mely ha bebizonyul nemzetközi jogsértést jelentene, 4. jóvátétel módja vagy terjedelme, amely valamely nemzetközi kötelesség megszegése esetében teljesítendő volna.

Az obligatorium nem feltétlen, mert csak bizonyos viszályokra /esetleg nem is összes eseteire/ vonatkozik és a jegyzőkönyv "egyszerűen, vagy fentartás nélkül" vagy több vagy bizonyos taggal szemben viszonyosság kikötése ellenében vagy végül bizonyos időtartamra fogadható el.

Feltétlenül obligatio pedig az volna, ha minden viszálynál a bíraskodás igénybevétele ki lenne kötelezőleg mondva tekintet nélkül arra, hogy van-e a felek között ily értelmű szerződés, vagy sem.

A hágai konferenciák által hangoztatott obligatorium és az állandó bíróság felállításának eszméje a Nemzetek Szövetségén belül ilyen formán többé kevésbé megvalósultak.

A hágai konferenciák a békés elintézés módok igénybevételét csak ajánlották /fakuktatív jelleg/, a

A Nemzetek Szövetségének Egyezségokmánya pedig a 12-ik cikkében a Szövetség mintegy kényszeríti tagjait, hogy vizsgálataikat valamelyik birói szerv döntése alá terjesszék, különben feltétlenül a Tanács elé kerül, melynek pártatlansága és politika mentessége messze a bíróságokéi marad.

Valamelyik békéltető szerv igénybevétele kötelező és az alternatív obligáció csak birói, vagy nem birói szervek igénybevételére áll fenn. Vagyis a birói szervek igénybevétele csak alternative kötelező, a nem birói szerveké szintén, a kettő közül valamelyiknek az igénybevétele mindig absolut kötelező.

Ezzel a rendelkezéssel sem küszöbölte ki végleg a háborut az Egyezségokmány, hanem csak a támadó háboru megakadályozására és a háboru kitörésének korlátok közé való szorítására tartalmaz rendelkezéseket.

Mint említettem az Egyezségokmányon tulmenőleg is igyekeznek az obligatórium elérésére a későbbi döntőbirósági egyezmények, melyek jelenleg végső határkövet a nemzetközi biráskodás fejlődéstörténetének.

Elsőnek a Genfi jegyzőkönyvet /1924/ említhetjük, mely egyezménytervezetet tartalmaz a nemzetközi vi-
szályok békés elintézésére nézve. Bevezetésében nemzet-
közi bűncselekménynek minősíti a háborút. 3. fejezeté-
ben az aláíró államok külön egyezmény nélkül kötelezőnek
ismerik el az Állandó Választott Biróság hatáskörét.

~~Az egyezmény~~ A jegyzőkönyvet az államok nem ratifikál-
ták és így ez ^{nem} lépett életbe.

Locarnóban 1925-ben Franciaország, Anglia, Olasz-
ország, Belgium és Németország között létrejött öt szer-
ződésből álló Locarnói egyezményben az aláíró államok
ugyancsak kötelezték magukat, hogy a felmerülő vitákat
bírói úton, vagy egyeztetéssel intézik el a szerint,
hogy jogi, politikai konfliktusról van szó. A jogi vi-
tákat a Hágai Állandó Nemzetközi bíróság, vagy más bi-
róság elé terjesztik, az érdek összeütközéseket pedig
egyeztetéssel kísérlik meg elintézni, s ha nem sikerül,
a Népszövetség elé viszik.

Végezetül a Kellogg paktum, mely az Északamerikai
Egyesült Államok, Belgium, Franciaország, Anglia, Olasz

ország, Japán, Lengyel és Csehország között jöttlétre, az államok azon kölcsönös ígéretét tartalmazza, hogy a vitáikat békésen intézik el és a háborút, mint politikai eszközt kiküszöbölik.

Jellegzetes a korunkban lévő nemzetközi bíraskodásra az, hogy az általános obligatórium mindeddig megoldva nincs, de egyes szerződésekből, egyezményekből eredő vitáknál csaknem kivétel nélkül keresztülvitték az elvet, és kötelező a bíróság igénybevétele.

IV.

1. A Hágai Állandó Választott Bíróság.

/:Cour permanente d arbitrage:/

A hágai konferencia által létrehívott Állandó Választott Bíróság szervezete a következő elveken nyugszik: Kötelezik magukat a Hatalmak arra, hogy választott bírósági ítélszékot szervezzenek, mely mindenkor igénybe vehető a diplomáciai ~~ügyekben~~ uton el nem intézhető

vitás ügyekben s az a megállapított szabályok szerint jár el/41 cikk:/

A bíróság megalakítása a következő képen történik: Minden szerződő Hatalom legfeljebb négy egyént jelöl ki, aki nemzetközi jogi kérdésekben elismert szakértelműek, a legnagyobb erkölcsi tiszteltben állanak és a választott bírói tisztet elfogadni hajlandók.

Az eként kijelölt személyeket, mint a Bíróság tagjait lajstromba kell foglalni s ezt a lajstromot az Irodának közölnie kell az összes többi szerződő Hatalommal.

A választott bíróság lajstromában előforduló összes változásokat az Iroda a szerződő Hatalomoknak tudomására juttatja.

Két vagy több Hatalom egy vagy több tagnak közös kijelölésében is megegyezhetnek.

Ugyanazt a személyt több Hatalom is kijelölheti.

A Bíróság tagjainak kijelölése hat évi időszakra szól. Megbízásuk megújítható. Ha a Bíróság valamelyik tagja meghal, vagy visszavonul, helyének betöltéséről

ujabb hat évi időszakra a kinevezésre nézve megállapított módon kell gondoskodni /:44 cikk:/.

Ha a szerződő Hatalmak közöttük felmerült vitás ügy elintézésé~~re~~ végett a Birósághoz akarnak fordulni, az illető vitás ügy eldöntésére hivatott Itélőszék biráit az Állandó Biróság tagjainak főljajstromából kell választani.

Ha a választott bírósági Itélőszék megalakítására nézve a Félék megegyezésre nem jutnak, a következő módon kell eljárni:

Mindegyik Fél két választott bírót nevez meg, akik közül csak az egyik lehet az ő állampolgára, vagy vagy pedig olyanok közül kiválasztott bíró, akiket az Állandó Biróság tagjaiul ez a Fél jelölt volt ki. Az így megválasztott bírák együttesen egy ötödik bírót választanak.

Ha a szavazatok egyenlően oszlanak meg, az ötödik bírót a Félék közös egyetértésével a kijelölt harmadik Hatalom választja.

Ha erre nézve nem jönne létre megegyezés, mind-

egyik Fél egy külön hatalmat jelöl ki és az ötödik bírót az aként kijelölt Hatalmak választják meg közös meg-
egyezéssel.

Ha két hónapi határidő alatt ez a két Hatalom nem tudna megegyezni, mindegyikük két két tagot jelöl ki az Állandó Biróság tagjainak névjegyzékéből azokon a tagokon kívül, akiket már a Felek kijelöltek; e két tag egyike sem lehet valamelyiküknek állampolgára. Az így megnevezett jelöltekre nézve a sors dönti el, hogy melyikük legyen az ötödik választott bíró/:45 cikk:/.

Mihelyt az Itélőszék megalakít^w, a Felek azt az elhatározásukat, hogy az Állandó Biróságot igénybevenni akarják, valamint e célból kötött megállapodásuk szövegét és a választott bírák nevét az Irodának tudomására juttatják.

Az Iroda erre mindegyik választott bíróval közli a megállapodást és az Itélőszék többi tagjainak nevét.

Az Itélőszék a Felek által megállapított időpontban jön össze. Elhelyezéséről Az Iroda gondoskodik.

Az Itélőszék tagjai működésük alatt hazájukon kívül diplomáciai kiváltságokat és mentességeket élvezik /:46 cikk:/.

Az Állandó Választott Biróság székhelye Hága.

Az Állandó Választott Biróság segédhivatalaként a Nemzetközi Iroda szolgál; ez közvetíti azokat a közléseket, amelyek az Állandó Választott Biróság egybegyűlésére vonatkoznak; ez őrzi a levéltárt és végzi az összes igazgatási ügyeket. A szerződő Hatalmak kötelezik magukat, hogy az Irodával mihelyest lehetséges közölni fogják hiteles másolatban minden közöttük létrejött választott birósági megállapodást és minden rájuk vonatkozó választott birói ítéletet, amelyet külön biróság hozott. /:43 cikk:/.

Az állandó igazgató tanács, mely a szerződő Hatalmak Hágában akkreditált diplomáciai képviselőiből és a Németalföld külügyminiszteréből áll -aki az elnökségét tölti be- vezeteti és ellenőrzi a Nemzetközi Irodát.

Saját ügyrendjét, valamint a többi szükséges sza-

bályzatot az igazgató Tanács állapítja meg.

Az igazgató Tanács határoz mindazokban az igazgatási természetű ügyekben amelyek az Iroda működésével összefüggésben állhatnak.

Teljes hatalma van az Iroda tisztviselőinek és alkalmazottainak kinevezése, felfüggesztése, vagy elmozdítása tekintetében.

A kellően összehívott üléseken kilenc tag jelenléte elégséges ahhoz, hogy a Tanács jogérvényesen határozhasson. A határozatokat a Tanács szótöbbséggel hozza. Az igazgató Tanács haladéktalanul közli a szerződő Hatalmakkal az által elfogadott szabályzatokat. Minden évben jelentést küld a Hatalmaknak a Biróság munkálkodásáról, az igazgatási szervezet működéséről és a kiadásokról /:49 cikk:§.

Az Iroda költségeit az Egyetemes postaegyesület nemzetközi Irodájára nézve megállapított arányban a szerződő Hatalmak viselik.

A csatlakozó Hatalmak terhére eső költségeket attól a naptól kezdve kell számításba venni, amely na-

pon csatlakozásuk életbe lép.

Amint ez a fenti rendelkezésekből is kitűnik az ügyeknek a bíróság elé való terjesztése a felek akaratától van függővé téve és alapja egy előzetes választott birói szerződés.

Ami az eljárást illeti, a következő rendelkezéseket tartalmazza az egyezmény:

A választott biráskodás fellesztésének előmozdítás végett a szerződő Hatalmak a következő szabályokat állapították meg, amelyeket a választottbirósági eljárásra akkor kell alkalmazni, ha a Felek nem egyeztek meg más szabályokban/:51 cikk:/.

A választott biráskodást igénybevevő Hatalmak szerződést írnak alá, amelyben a vita tárgyát a választott bírálók megnevezésének határidejét, továbbá azokat az alakszerűségeket, sorrendet és határidőket, amelyek az ügyiratok közlésére irányadók lesznek, végül annak az összegnek a nagyságát is meghatározzák, melyet mindegyik Félnak költségelőlegként le kell tenni.

Hasonlóképp meghatározza a szerződés, ha helye

van, a választott bírák kinevezésének módját, az Itélőszék részére netán engedett különös hatáskört, az Itélőszék székhelyét, a nyelvet, amelyet használni fog és azokat a nyelveket, amelyeket az Itélőszék előtt használni lehet, valamint általában mindazokat a feltételeket, amelyekben a Felek megegyeztek. /:52 cikk:/.

Az ily választott bírósági szerződés létrehozására az Állandó Választott Bíróság van hivatva, ha a Felek egyetértésnek abban, hogy e célból hozzá fordulnak.

Hasonlóképp az Állandó Választott Bíróság van hivatva akkor is, ha ilyen megkereséssel a Felek közül csak az egyik fordul hozzá, miután a megegyezés létrehozására diplomáciai úton sikertelenül tett kísérletet.

Az eljárás rendszerint két részre: írásbeli előkészítő eljárásra és szóbeli tárgyalásra oszlik.

A tárgyalást az elnök vezeti, mely csak akkor nyilvános, ha a Felek beleegyeznek. Ha a tárgyalás befejezést nyert a bíróság zárt ülésben kezdi meg tanácskozásait - A határozatot szótöbbséggel hozzák, valamint az ítéletet is, mely mindég indokolandó, .

Az ítélet revízióját kérhetik a Felek új bizonyítékok esetén.

A választott bírói ítélet csak a vitás ügyben szereplő Felekre nézve kötelező. /:84 cikk:/.

2. Az Állandó Nemzetközi Biróság.

/:Cour permanente de justice internationale/

Az Állandó Nemzetközi Biróság független bírák testülete, akiket az állampolgárságukra való tekintet nélkül a legnagyobb erkölcsi tekintélynek örvendő olyan személyek közül kell választani, akik hazájukban a legnagyobb bírói tiszt gyakorlásához megkívánt feltételeknek megfelelnek, vagy akik a nemzetközi jog terén közismert jártassággal bíró jogtudósok. /2 cikk/

A biróság tizenöt tagból áll, mégpedig 11 rendes és 4 pót bíróból. A rendes és pót bírák számát a Nemzetek Szövetsége Tanácsának javaslatára a Közgyűlés esetleg felemelheti, azonban legfeljebb oly mértékben, hogy a rendes bírák száma 15, a pót bíráké 6 legyen. /3 cikk/.

A bíróság tagjait a Választott Bíróság nemzeti csoportjai által jelölt személyek jegyzékéből az alábbi rendelkezés szerint a Tanács és Közgyűlés választja.

Ami a Szövetségnek azokat a tagjait illeti, amelyek az Állandó Választott Bíróságnál nincsenk képviselve, a jelöltek nevét szintén nemzeti csoportok állítják össze, amely nemzeti csoportokat e célból kormányal ugyanazon feltételek mellett jelölnek ki, mint a Választott Bíróság tagjaira nézve meg vannak állapítva.

Legalább 3 hónappal a választás előtt a Nemzetek Szövetségének Főtitkára írásbeli úton felhívja a Választott Bíróságnak az Egyességokmány Függelékében megnevezett, vagy a Nemzetek Szövetségébe utólag belépett Államokhoz tartozó tagjait, ugyszintén a fentebb kijelölt személyeket, hogy meghatározott időn belül nemzeti csoportok szerint jelöljenek ki oly személyeket, akik a bírósággal járó tiszt betöltésére alkalmasak.

Egyik csoport sem jelölhet semmi esetben sem négy személynél többet, akik közül legfeljebb kettő lehet saját állampolgáruk. Semmi esetre sem jelölhető

a betöltendő állások kétszeresénél nagyobb számú jelölt

Ajánlatos, hogy a jelölés megtétele előtt minden nemzeti csoport kérje ki legfőbb bíróságának, jogi karoknak, akadémiáknak, a nemzeti tudományos akadémiáknak, valamint a jogot művelő nemzetközi akadémiák nemzeti osztályának véleményét. /6 cikk/

A Nemzetek Szövetségének Főtitkára az eként javaslatba hozott összes személyekről betűsoros jegyzéket állít össze; A Főtitkár ezt a jegyzéket közli a Közgyűléssel és Tanáccsal. /7 cikk/.

A Közgyűlés és Tanács egymástól függetlenül fogantositja a választást, mégpedig először a rendes a azután a pótbirákét. /8 cikk/.

A választók minden választásnál figyelemmel lesznek arra, hogy a Bíróság működésében részvételre hivatott személyek ne csak egyenként feleljenek meg a kívánt feltételeknek, hanem összeségükben biztosítsák a civilizáció nagy alakzatának és a világ fő jogi rendszereinek képviselőit is. /10 cikk/.

Megválasztottaknak azok tekintendők, akik a

Közgyűlés és Tanács szavazatának abszolút többségét elnyerték.

A Biróság tagjait kilenc évre választják. A tagok újra választhatók.

A Biróság tagjai semmi féle politikai vagy közigazgatási működést nem fejthetnek ki. Semmi féle nemzetközi ügyben sem fejthetnek ki ügyvivői, tanácsadói, vagy ügyvédi működést. /16 cikk/.

A Biróság tagjai működésük gyakorlása közben a diplomáciai kiváltságokat és mentességeket élvezik.

Hivatalos működésének megkezdése előtt a Biróság minden tagja kötelezettséget vállal arra, hogy tisztét teljesen pártatlanul és legjobb lekiismerete szerint fogja ellátni /20 cikk/

A Biróság három évenként maga választja meg Elnökét és Alelnökét. Az Elnök és Alelnök újra választhatók. /21 cikk/

A bíróság székhelye Hága. Az Elnöknek, Jegyzőnek a Biróság székhelyén kell lakniuk. /22 cikk/

A Biróság minden évben ülősszakot tart. Ha a

Bíróság ügyviteli szabályzata ellenkező rendelkezést nem fog tartalmazni, az ülészak június 15-én kezdődik, s addig tart, míg az ügyek elintézése szükségossé teszi. Ha a viszonyok megkívánják, az Elnök a Bíróságot rendkívüli ülészakra hívja össze. /23 cikk/.

Ha tizenegy bíró nem hívható össze, kilenc bíró jelenléte is elegendő. /25 cikk/.

Munkaügyi viszályok eldöntésére a Bíróság 3 éves időszakra 5 bíróból álló külön Tanácsot alakít. A Bíróság mellett négy szakúlnök működik/2 munkás 2 munkaadó/ akik a Munkaügyi úlnökök jegyzékéből választandók. Munkaügyekben a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalnak jogában áll a Bíróság részére minden szükséges tájékoztatást megadni s a célból a Hivatal Igazgatójával minden írásbeli periratot közölni kell.

Az ügyek gyors elintézésére a Bíróság évenként egy három bíróból álló tanácsot is alkot, amely sommás eljárással dönt, ha a felek kívánják.

A Bírák a Nemzetek Szövetsége Közgyűlése által a Tanács javaslatára megállapítandó évi tiszteletdíjat

kapnak. /32 cikk/.

A Biróság költségeit a Nemzetek Szövetsége viseli oly módon, amint a Tanács javaslatára a Közgyűlés megállapítja. /33 cikk/

Jogforrásként a Biróság alkalmazza:

1. Az általános vagy különös nemzetközi egyezményeket, amelyek a vitában álló felek részéről kifejezetten elismert szabályokat tartalmaznak.
2. nemzetközi szokást, mint jog gyanánt elfogadott általános gyakorlat bizonyítékát,
3. civilizált nemzetek részéről elismert általános jogi elveket,
4. bírósági határozatokat, valamint a legkiválóbb publicisták tanait, mint a jogszabályok megállapításának segédeszközzeit.

Az eljárás nyelve francia, vagy angol, de a felek kérelmére más nyelv használata is megengedhető.

Az ügyeket a Biróság elé az eset körülményeihez képest ^{vagy} a megegyezésnek a Jegyzői Hivatallal való hivatalos közlésével, vagy ugyanoda intézett ke-

resettel kell vinni., mindkét esetben meg kell jelölni a vita tárgyát és a vitában álló feleket.

A Jegyzői Hivatal a keresetet minden érdekelttel haladéktalanul közli. Együttal a Főtitkár közvetítésével értesíti a Nemzetek Szövetségének tagjait /40 cikk/.

Az eljárásnak két szaka van: az írásbeli előkészítő eljárás és a szóbeli főtárgyalás.

A feleket ügyvivők képviselik.

Minden ülésről jegyzőkönyv készítendő, melyet a Jegyző és az Elnök irnak alá. Egyedül a jegyzőkönyv a hiteles.

A tárgyalás során a tanukhoz és szakértőkhöz minden szükségesnek látszó kérdés intézhető azok mellett a feltételek mellett, amelyeket a Biróság az ügyviteli szabályokban megállapít. /51 cikk/.

A tárgyalás befejezése után a Biróság tanácskozás végett, mely titkos, tanácsülésre vonul vissza. Határozatát indokolnia kell. Határozata csak a felekre és csak a döntés alá bocsájtott ügyben kötelező.

Felülvizsgálatot a biróságtól csak oly tény

felmerülte alapján lehet kérni, mely döntő befolyást gyakorolhat s mely a határozat kihirdetése előtt mind a Biróság, mind a fél előtt ismeretlen volt /6i cikk/.

Ha a Biróság másként nem határoz, Mindogyk fél maga viseli eljárási költségeit.

A Biróság ítélet, vagy vélemény alakjában hozhatja meg döntését. Az utóbbit akkor hozza, ha mint a Nemzetek Szövetségének Szerve a Tanács, vagy a Közgyűlés által állásfoglalás végett eléje terjesztett ügyet dönti el.

3. A középamerikai állandó nemzetközi bíróság.

A Washingtoni egyezményben az 1907 évi középamerikai kongresszuson létesítette Costa-Rika, Guatemala, Honduras, Nicaragua és Salvador ezt a máz háboru előtt működő állandó jellegű nemzetközi választott bíróságot Cartagoban. Az egyezményben az államok kötelezték magukat arra, hogy minden oly ügyet vagy kérdést, amely közöttük felmerülhet, bármily természetű és bármily ere-

detű legyen is, e bíróság által döntetnek el az esetben a diplomáciai úton megegyezés nem jönne létre.

A szerződés 10 évre szól, de azzal a kikötéssel, hogy amennyiben valamelyik állam kormányformája változik felbontható.

A 13 §. szerint a bíróság középamerikai jellegűnek kell lennie.

Ez a bíróság, minthogy Nicaragua egy ránézve kedvezőtlen ítélet folytán az egyezményt nem újította meg megszűnt.

1923-ban azonban az öt középamerikai állam az Északamerikai Egyesült Államokkal kötött egyezményben újból megalakította a Nemzetközi Középamerikai Bíróságot /: International Central American Tribunal: /.

Illetékes a bíróság a szerződő felek közt felmerült minden olyan viszály elintézésére, mely diplomáciai úton vagy valamely más békés módon elintézhető nem volt, feltéve, hogy a viszály nem érinti az illető állam önállóságát.

A bírák egy harminc nevet magában foglaló névsor

ből választatnak. Minden szerződő állam hatágyént nevezi ki, négyet honfitársaiból, kettőt idegen jogtudósákból. Per esetén a névjegyzékből minden állam egy-egy bírót jelöl ki, míg az elnököt ezek választják.

V.

A civilizációnak egyik eredménye az érdekközösség tudatának kifejlődése. Az érdekközösség elve csak erősödik, ha az emberiség gyarapodik anyagi és szellemi javakban és belátja, hogy ezek a nemzetek közös kincsét képezik, melyeket nem elzárni, de mind meszebb terjeszteni kell.

A háboru a civilizáció eredményeit, ha csak nem ezeknek védelmére történik veszélyeztetni, megakasztja. Az állam, mely polgári jólétét akarja, kerülni fog minden alaklmat, mely ezt veszélyeztetné.

Szükség van tehát arra, hogy a nemzetek közös megegyezéssel szabályozzák az őket közösen érdeklő ügyeket, melyek száma a kultura haladásával folyton nő, Ez

természetes, mert az anyagi, erkölcsi, tudományos, gazdasági szükségletekből folyó érdek a nemzeteket egymásról utalja.

Amilyen mértékben fejlődik a közös érdekek növekedésével az emberiség együttműködése, olyan arányban kell fejlődni az érintkezés zavartalanágát biztosító intézményeknek, közöttük a nemzetközi biráskodásnak is.

A nemzetközi jog legnagyobb fejlettsége mellett sem fogja tudni kiküszöbölni a háborút. "Der ewige Friede ist ein Traum und nicht einmal ein schöner und der Krieg ein Glied in Gottes Weltordnung" -írja Moltke.

A háboru teljes kiküszöbölése sok esetben a zszarnokság rögzítését eredményeznék és sok leigázott néptől vennék el a reményt a felszabadulás iránt.

A nemzetközi életben nincsen megállás. Az egyes nemzetek fejlődése, érdeke örökös változásokat eredményez, melyek maguk után vonják a politikai, gazdasági surlódásokat. Ezek mindig háborukhoz fognak vezetni akkor, ha egyik nemzet a másikban látja fejlődésének, létének akadályát. A sokszor hosszú időn át lappangó ellentétek a nyers erő útján egyenlítődnék ki s ezeknek békés

elintézése sokszor csak ideiglenesen sikerülhet.

Amíg a nemzetek között a határok fenn fognak állani, amíg különböző népek sajátos lelki, erkölcsi, nemzeti alapokon individualizálóvá válnak, a háborúnak a lehetősége mindig meg lesz.

Míg jogos lesz, hogy méltóbb helyet követel magának a nemzetek társaságában az a nép, melynek kultúrája, erkölcsi értéke, szellemi fölénye értéktöbbletet képvisel a hanyatlókkal, stagnálókkal szemben.

A háboru kiküszöbölhetetlenségének, valamint annak a ténynek a megállapítása, hogy a nemzetközi bíráskodás sohasem lesz képes pótolni és helyettesíteni a háborut, nem ront semmit sem a nemzetközi bíráskodás fontosságából és jelentőségéből. Mert ennek körét ha bővítjük, -a nélkül, hogy a háborut teljesen kiszorítsuk- számát a minimumra csökkenthetjük.

Ez a kultúra és civilizáció elsőrendű célja a nemzetközi bíráskodással, mert a mai harceszközök a háboru borzalmaikat csak tovább fogják fokozni elpusztítva korra és nemre tekintet nélkül az embert kulturájának alkotásaival együtt s a háboruk nem lesznek többé a Con-

cha által hangoztatott "ember erkölcsi mivoltának legfenségesebb bizonyítékai" sem nem fognak érvényesülni a gépek és pusztító gáz háboruja által " die edelsten Tugenden des Menschen, Mut und Entsaugung Plichttraue und Opferwilligkeit mit ensetzung des Lebens;" miként Moltke írja.

A háboruk számának csökkentése tekintetében a nemzetközi bíróságnak a mai állapota is igen jelentősnek mondható, mikor a Nemzetek Szövetsége a támadó háboru megakadályozására és a háboru kitörésének korlátok közé való szorítására tartalmaz rendelkezéseket.

Még tovább kell azonban menni, különösen az obligatórium tekintetében. Ma mikor a jogi és politikai jellegű kérdések elhatárolására irányuló kísérletek negatív eredménnyel zárultak, nincs szükség semmi fentartásra, mert a kötlezeő nemzetközi bíraskodásban nincs semmi veszedelem, ha azt a természetéből folyó körben alkalmazzuk. Veszedelmes csak akkor volna, ha ez által a belföldi jogáletbe be lehetne nyulni. Ez viszont nem rendeltetése a nemzetközi bíraskodának. De az állam a legszigorubban megállapított obligatórium mellett is

megtámadhatja, hogy valamely az ő belföldi jogéletére tartozó kérdés a nemzetközi bíraskodás tárgyává tétessék.

A nemzetközi bíraskodás rendelkezése, hogy olyan kérdések legyenek ennek értelmében eldöntendők, melyek általában a nemzetközi jog, de különösen a nemzetközi szerződések értelmében két államnak egymáshoz való jogi helyzetére vonatkoznak.

A fejlődés iránya az államok közötti organizáció kiépítése. A tökéletesebb államközi organizációt s abban a nemzetközi jog magasabb fejlődését tartva szem előtt a választott bíróság intézményét átmeneti jellegűnek kell tekinteni, mert el kell ismerni, hogy a választott bíró igaz értelemben sohasem bíró, hanem egyeztető fél, az érdekellentétek elsimitására törekvő diplomata.

Az igazi nemzetközi organizációban a jog feltétlen uralmának kell megvalósulnia. Ezért miként az államokon belül a jog feltétlen érvényesülésvel a választott bíróságot az állami rendes bíraskodás elsorvasztotta, úgy fogja a nemzetközi választott bíraskodást is a nemzetközi állandó bíraskodás felváltani.

Tartalomjegyzék.

Forrásmunkák.....	2, oldal
I. A nemzetközi biráskodásról általában.	3 "
II. A nemzetközi biráskodás története a Hágai konferenciáig.....	13 "
1. Ókor.....	13 "
2. Középkor.....	17 "
III. A nemzetközi biráskodás a XIX. sz-tól.	23 "
1. Előzmények.....	23 "
2. Az I. Hágai konferencia.....	29 "
3. A II. Hágai konferencia.....	35 "
4. Nemzetközi biráskodás a világhá- boru után.....	38 "
IV. Ma működő nemzetközi bíróságok szer- vezete.....	45 "
1. A Hágai Állandó Választott Biró- ság.....	45 "
2. Állandó Nemzetközi Bíróság.....	53 "

3. A Középamerikai állandó nemzet- közi bíróság.....	60	oldal
V. Befejezés.....	62	"
Tartalomjegyzék.....	67	"

